

³⁵ Чехович С. Б. Елементарний курс міграційного права України... – С. 45-46.; Закон України Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>

³⁶ Чехович С. Б. Елементарний курс міграційного права України... – С. 45-46.

³⁷ Збереження соціальних гарантій для літніх заробітчан та емігрантів. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://alnews.com.ua/ua/qualityoflife/7918/>

³⁸ Проблема соціального захисту українських працівників-мігрантів. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/949/>

³⁹ Там само.

⁴⁰ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///F:/каталог%20упорядочений/працюю%20тепер/нац.%20меншини/ArticleFiles_46828_plugin-Dopovid_8_1.pdf.

Галина ЧАЙКА
(Черновци)

УКРАИНСКАЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ И НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

В статье освещаются основные положения украинского миграционного законодательства, ключевые международные соглашения миграционных процессов. Сделана попытка исследовать основные принципы гармонизации миграционного законодательства Украины к стандартам права Евросоюза.

Ключевые слова: Украина, трудовая миграция, миграционное законодательство, право, конвенция, Европейский Союз.

Halyna CHAIKA
(Chernivtsi)

UKRAINIAN LABOR MIGRATION AND SOME ASPECTS OF MIGRATION POLICY OF UKRAINE

The article highlights the main provisions of Ukrainian immigration law, key international agreements on migration. The author has made an attempt to explore the basic principles of harmonization of migration legislation of Ukraine to European Union law standards.

Keywords: Ukraine, labor migration, migration legislation, declaration, convention, European Union.

УДК 94: 329. 15 | (477. 82) «1988»

Емілія КОСТИШИН
(Львів)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НАПЕРЕДОДНІ ПОЛІТИЧНОЇ РЕФОРМИ У СРСР 1988 РОКУ

У науковій розвідці на тлі перебудовних новацій простежується низхідна динаміка виробничого потенціалу Чернівецької області як одного із сегментів наростання соціально-економічної кризи в СРСР

та одного з чинників запровадження політичної реформи в країні, проголошеної на ХІХ Всесоюзній партійній конференції у 1988 р.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, виробництво, ключові галузі, спад, реформи, комуністичний режим.

Українська історіографія обходить увагою соціально-економічні чинники запровадження перебудовних новацій та політичної реформи у СРСР другої половини 80-х рр. ХХ ст. на регіональному тлі. Однак вони не в останню чергу спричинилися до відновлення державної незалежності України. Тому авторка ставить перед собою завдання простежити соціально-економічне становище одного з регіонів України – Буковини та виробничого потенціалу її народногосподарського комплексу у 1988 р. Це переломний період перебудови, коли стає очевидним, що політика прискорення не дає бажаних результатів і вимагає застосування політичних нововведень, проголошених на ХІХ партконференції. Джерелами статті є опубліковані і неопубліковані архівні документи, статистичні матеріали та сторінки періодичних видань того часу.

Чернівецька область була найменшою у територіально-виробничому комплексі західного регіону УРСР. Її створено 7 серпня 1944 р.¹ У 1988 р. площа налічувала 8,1 тис. кв. км – 1,6% республіканської території. 11 районів, 10 міст (1 – республіканського підпорядкування), 9 селищ міського типу та 207 сіл становили адміністративно-територіальну будову Чернівецьчини². До найбільших районів відносилися Сторожинецький (1,2 тис. кв. км.), Вижницький (0,9 тис. кв. км.) та Путильський (0,8 тис. кв. км.) райони. На території області проживало 938 тис. осіб, що складало частку серед населення УРСР величиною у 1,8%. Розподіл чернівчан на міських та сільських жителів становив 42% до 58%. Причому частка перших у 1939 р. складала лише 20%, до 1979 р. зрісши до 38%. Така динаміка обумовлена індустріалізацією краю 50-х – 70-х рр. ХХ ст., наслідком якої стала урбанізація мешканців області. Починаючи із 1959 р. кількість жителів збільшувалася досить нерівномірно. Якщо у 1959 – 1969 рр. природний приріст становив 71 тис., 1969 – 1979 рр. – 135 тис. то 1979 – 1989 рр. – лише 48 тис. чол.

За переписом 1989 р. на території Чернівецької області проживало близько 85 національностей. Найбільшими за кількістю були українці – 668 тис. осіб – 70,8% населення краю. За останні десять років їх чисельність збільшилася лише на 0,6%. Це, поряд з Закарпаттям, найменший показник українського населення серед західних областей УРСР. Давалося взнаки складне історичне минуле Буковини, де політичні перипетії не раз спричинялися до зміни етнічного насичення регіону. Представниками другої за величиною національності були румуни. Їх кількість становила 100 тис. жителів – 10,7% місцевого населення, а природний приріст

дорівнював українському. Молдавани налічували 85 тис. мешканців (9% мешканців області), зрости на 0,5%. Росіяни налічували 63 тис. осіб (6,7%), збільшившись за чисельністю на 0,1%. Євреї нараховували 17 тис. (1,8%), поменшавши за десять років на 1,3%. Поляків проживало 5 тис. (0,5%), зменшившись на 0,1%. Білорусів мешкало 3 тис. (0,3%), як у 1979 р., так і 1989 р.³

Чернівці – обласний адміністративний центр розташований на території площі 20 км кв. Тут проживало 257 тис. городян, кількість яких за десять років зросла на 37,5 тис. жителів. У народному господарстві було зайнято 157 тис. робітників та службовців. Вони працювали на таких підприємствах, як Машинобудівний завод імені Ф. Держинського, ВО «Черемош», «Восход», «Буковина», «Трембіта», «Електронмаш», «Кварц», «Будматеріали», заводах «Індустрія» та «Металіст», фабриці імені Федьковича тощо. Тут зосередилося 74 виробничих об'єднання, 505 закладів роздрібною торгівлі, 411 підприємств громадського харчування. Питома вага промисловості міста у загальному обласному обсязі становила 74%, що вказувало на значну концентрацію фабрик і заводів на території обласного центру. Проте за умов невеликої кількості підприємств важкої індустрії у промисловості міста провідне місце посідали харчова (32,2% загального обсягу) та легка (26,2%) галузі народного господарства.

Освітню мережу міста склали 2 вищі навчальні заклади (11,1 тис. студентів), 12 технікумів (10,8 тис. учнів), 16 ПТУ (12 тис. учнів), 47 шкіл (35,1 тис. учнів). Соціально-культурну інфраструктуру міста становили 12 готелів, 5 музеїв, 57 бібліотек, 2 театри. Медичні установи представляли 18 лікарень (6 тис. ліжок). У черзі на житло від 1980 р. перебувало 16 тис. сімей, 1985 р. – 18 тис. сімей, 1988 р. – 25 тис. сімей⁴.

Обласний народногосподарський комплекс презентували електроенергетика, чорна металургія, хімічна та нафтохімічна промисловості, машинобудування та металообробка, деревообробна та паперова галузі, поліграфічна та борошномельна промисловості. Тут діяло 91 підприємство, де було зайнято 280 тис. робітників та службовців. Провідними були ВО «Чернівціліс», «Карпати», «Побутхім», «Прут», «Черемшина», АПО, НВО «Еліта», Дністровський комплексний гідровузловий, Новоселицький птахокомбінат, а також об'єднання спиртової, цукрової, харчової, молочної, хлібопекарської, м'ясо- та зернопереробної промисловостей. У порівнянні з Галичиною та Волинню Буковина, як і Закарпаття, мала меншу виробничу інфраструктуру і багато товарів ввозила. Виняток становило виробництво устаткування для нафтодобувної промисловості, частка якого на республіканському фоні сягала 78,4%⁵.

Поспішно проголосивши 1988 р. роком значного підвищення продуктивності праці за рахунок постійного приросту виробництва товарної маси,

партапарат області заявляв, що значно збільшилося виробництво товарів народного споживання та головних видів продукції сільського господарства. За роки втілення новацій, тобто у 1986 – 1988 рр., об'єм промислового виробництва виріс в області на 12,7%. Виробництво предметів споживання збільшилося на 6,5%. Абсолютний приріст продукції цієї категорії складав понад 56 млн. крб.⁶ Але порівняльний аналіз показників соціально-економічного розвитку свідчив про зовсім інше. Виявлено, що заборгованість промисловості перед споживачами у порівнянні із минулим роком збільшилася у 1,7 рази і перетнула відмітку 21 млн. крб. Особливо це стосувалося ВО «Чернівціліс» та обласного АПО, які недопоставили продукції на суму 18 млн. крб. Серед 11 найменувань виробів, котрі входили до ключових завдань п'ятирічного плану, виконати заплановане вдалося лише наполовину. «Шкутильгала» і договірна дисципліна. Її завдання було виконано на 83,9%, що раніше траплялося вкрай рідко. Об'єми промислового виробництва збільшилися лише на 3,2%, при планових завданнях – 7%. Щорічно органи Держприймання забраковували 23% продукції, що у грошовому еквіваленті становило 2 млн. крб. Розпочалося невиправдане випередження темпів росту зарплати над динамікою збільшення продуктивності праці. 53 підприємства (81,5% загальної кількості), які перейшли на госпрозрахунок та самофінансування, недопоставили продукції на 30 млн. крб. Не виконані річні завдання щодо виробництва комплектуючих до обчислювальної техніки на 15,8 млн. крб., запчастин до хімічного устаткування на 0,4 млн. крб., до тваринництва та кормовиробництва на 2 млн. крб. Лісова промисловість заборгувала 1 млн. крб.⁷ За три роки дванадцяті п'ятирічки трудові ресурси знизилися на 0,2%, а їх чисельність, зайнята у народному господарстві, на 0,1%. Питома вага трудівників, задіяних у сфері матеріального виробництва, знизилася на 1,6%⁸.

Не найкращими були показники розгортання реформ у агропромисловому секторі. Його діяльність забезпечували 183 колгоспи, 22 радгоспи, 12 міжгосподарських підприємств. Площа сільськогосподарських угідь становила 352 тис. га⁹. Область спеціалізувалася на виробництві м'ясо-молочної продукції, вирощувала зернові культури, цукровий буряк, льон, картоплю, плоди та овочі. «Проблема продовольчого постачання населення залишається гострою» – так розпочиналися статистичні звіти аграрної галузі тієї пори. Співставлення минулорічних результатів із досягненнями 1988 р. наочно це підтверджують. Планових завдань, передбачених для АПК на 1986 – 1988 рр., не досягнуто по усіх показниках. Завдання щодо виробництва цукру виконані на 83%, хліба – 96,3%, м'яса – 86,7%, ковбаси – 87,7%, молока – 97,5%. Сільськогосподарські виробники недодали споживачам продукції на 154 млн. крб. Продуктивність

праці в агросекторі знизилася на 2,3%. На 1988 р. припав найнижчий рівень виконання державних сільськогосподарських замовлень за останні десять років – 75,4%. Поставлені завдання щодо вирощування зернових виконано на 96,7%, буряків – 84%, льону – 72,7%, картоплі – 61,7%, овочів – 88,7%, плодів та ягід – 97,6%. Аналіз наведеної низхідної динаміки привів до думки, що низький рівень оплати праці та недостатньо ефективно сільськогосподарське устаткування спричинялися до перманентного невиконання планів аграрного розвитку і як наслідок зумовлювали скорочення посівних площ. Не впоралися з планом щодо виробництва м'ясо-молочної продукції п'ять районів, серед яких найгірша ситуація склалася у Заставнівському¹⁰.

Провали у роботі сільськогосподарського сектору негативно позначалися на соціальному забезпеченні населення. При задекларованому виконанні планових завдань щодо випуску товарів народного споживання на 102 – 104%, 18 підприємств (13% загальної кількості) не додали продукції на суму 30 млн. крб. Держзамовлення не виконало кожне шосте підприємство. З них майже кожне друге належало ВО «Чернівціліс» та АПК. Упродовж 1986 – 1988 рр. не виконано плани щодо роздрібного товарообігу на 12,5 млн. крб. Завдання не реалізували всі райони, за винятком Новоселицького та Сокирянського. Вперше за багато років розпочато реалізацію товарних запасів роздрібною мережі. Станом на 1 жовтня 1988 р. магазинам області не вистачало до нормативів товарної маси на суму 26,5 млн. крб. Забезпеченість населення телевізорами, холодильниками, порохоотягачами, пральними машинами залишалася на рівні початку 1980-х рр. У розрахунку на 100 сімей цих побутових приладів споживач міг придбати лише 50 одиниць, при нормативі 88.

Ілюзорне перевиконання планових завдань приводило до того, що рівень забезпечення населення продуктами харчування був помітно низьким. Запаси продовольчої продукції у крамницях Буковини було передбачено лише на 3 місяці. В той же час, як на міських ринках товарів було вдосталь, але ціни перевищували державні у 4-6 разів. Незважаючи на те, що впродовж трьох останніх років було введено в експлуатацію 884 тис. кв. м житла, а річні плани було перевиконано на 7%, у 1988 р. на 12,9 кв. м житлової площі було зведено менше, ніж роком раніше. А це становило 16% спаду житлового будівництва. На житло очікувало 30 тис. сімей, що на 17% більше, ніж минулого року. Найбільше у Чернівцях – 25 тис. черговиків. Серед районів області критична ситуація із житлом склалася у Сокирянському (1 280 сімей), Сторожинецькому (734 сім'ї) та Вижицькому (467 сімей) районах.

Ввід в експлуатацію СШ зменшився на 13%, дитячих садків – на 5%, амбулаторно-поліклінічних закладів – на 2%. Загальна чисельність студентів скорочується на 9,2%, учнів технікумів – на

3%. Таке зменшення пояснювалося «приведенням до відповідності підготовки спеціалістів з потребами народного господарства». Чисельність лікарів та медичних закладів не змінювалася із 1986 р., що дозволяє констатувати застій у даній галузі. Суттєво відставала сільська медицина як за показниками забезпечення спеціалістами, так і за насиченістю лікувальних закладів медичним устаткуванням. Потужність сільських медичних закладів більш ніж на третину відставала від міських¹¹.

Частково позбавлені компартійного прикрашення результатів перебудови аналітичні матеріали розгортали картину справжніх наслідків долучення до планової радянської економіки елементів вільного ринку. Це підтверджує доповідь начальника Чернівецького статуправління Н. Довгорука «Про економічне становище Чернівецької області у 1988 р.». Із розділу «Інтенсифікація виробництва» стає зрозуміло, що від 1971 р. показники ефективності науково-технічного прогресу помітно знижувалися. Коефіцієнт їх корисної дії упродовж 15 років зменшився від 52% до 14%. Системно знижувався приріст прибутку на карбованець затрат. Жодне підприємство машинобудівного комплексу не оновило устаткування¹². Доповідь цього ж керівника «Про соціальний і економічний розвиток Чернівецької області», підготована у грудні 1988 р., містила динаміку суспільного виробництва Буковини за роки комуністичного панування. Посадовець попереджав, що за восьму та дев'яту п'ятирічки (1966 – 1985 рр.) мало місце системне зниження росту виробництва товарної продукції на 4,4%, темпи старіння устаткування збільшилися на 8,8%¹³.

Таємна інформація статуправління «Про виконання державного плану соціального і економічного розвитку Чернівецької області за січень – липень 1988 р.» дещо відрізнялася від афішованої КПУ переможної ходи перебудови. Її аналіз розкриває значний перелік підприємств, котрі вже у першому півріччі допускали суттєві відставання. До нього потрапили такі флагмани виробництва, як ВО «Облмісцевпром», «Чернівціліс», «Чернівцібуд», Облагробуд, Механічний завод, Завод залізобетонних виробів, Фабрика головних уборів, Новоселицький птахокомбінат, Облспоживспілка, ВО хлібопекарської та м'ясної промисловості. Жодне із цих підприємств у виконанні планових завдань не піднялося вище 31%. 8,4% їх продукції на суму 1,2 млн. крб. забраковано органами Держприймання¹⁴. Якщо взяти до уваги те, що зазначені заводи і фабрики склали основу виробничого комплексу області, стає очевидним, що системна криза досить глибоко вкоренилася у народногосподарський організм Чернівеччини.

Аналогічне засвідчують таємні партійні документи, датовані 1988 р., які зайвий раз переконують у перманентному домінуванні політики подвійних стандартів у компартійному середовищі. Серед партіоменклатури існувало дві правди щодо оприлю-

днення плодів розгортання перебудови. Одна, гучно розрекламована у пресі із дозованою часткою модної тоді самокритики, адресувалася суспільству, інша – засекречена та кулуарна, скерована на обмежене коло партпрацівників першого ешелону – компартеліту, котра добре бачила, що реформи руйнують усталений лад, проте не наважувалася відкрито протистояти московському керівництву.

Лише на комуністичних форумах відбувалися досить відверті розмови, що ілюстрували негативні тенденції впровадження ринкових елементів господарювання до економіки СРСР. Вже на початку року – 29 січня, бюро обкому партії підвело підсумки розвитку народного господарства за 1987 р. Воно констатувало, що «перебудова ведеться повільно і не охопила всі трудові колективи. Докорінних зрушень у роботі усіх галузей виробництва не відбулося. Повільно підвищується економічний ефект від впровадження інтенсивних методів господарювання»¹⁵.

Зазначені тенденції добре ілюструвала довідка обласного комітету КПУ, котру 8 квітня 1988 р. підготував завідувач промислово-транспортним відділом С. Брехунець щодо роботи керівництва ВО «Електронмаш» з вирішення соціальних завдань. У переліку черговиків для отримання житла від 1973 р. перебувало 688 осіб, а програма «Житло – 2000» фінансуванням не забезпечувалася. Об'ємів капіталовкладень у 700 тис. крб. явно не вистачало. Реальних обрисів виконання програми набирало лише за умов щорічних субсидій на суму понад 1 млн. крб. Таких коштів підприємство не мало¹⁶.

22 липня 1988 р. на бюро розглядалося питання про перехід підприємств та організації Новоселицького району на нові умови господарювання. Завідувач економічним відділом В. Ткаченко інформував керівництво про негативні наслідки запровадження серед дотаційних колгоспів району госпрозрахунку та самофінансування. За його словами, Закон про державне підприємство, що зобов'язував установи запроваджувати ринкові реформи, спричиняв неочікувані наслідки. Приріст виробництва товарної продукції скоротився на 9,9%, а продуктивність праці – на 7,7%. Сирзавод та Харчосмакова фабрика знизили об'єми виробленої продукції на 830 тис. крб., Меблева фабрика і Хлібоприймальне підприємство – на 117 тис. крб. Загалом виробництво товарів народного споживання зменшилося на 1,7 млн. крб.¹⁷ Як впливає із резолюції зборів партійно-господарського активу області від 23 липня, «з 1986 р. планів по виробництву м'яса не виконало кожне шосте господарство, зерна та картоплі – кожне четверте, молока – кожне третє, цукрового буряку – кожне друге. Найбільше таких колгоспів і радгоспів у Кельменецькому, Сокирянському і Хотинському районах»¹⁸.

Не були кращими справи і на районному рівні. Із 20 критичних зауважень, висловлених комуністами на пленумі Кіцманського РК 31 жовтня 1987 р. на адресу партійних, радянських і господарських органів 13 стосувалися відчутного погіршення ма-

теріального забезпечення колгоспів та радгоспів району, що розпочалося у згаданому році¹⁹. Звітуючи 18 листопада 1988 р. на XXVII партійній конференції за три перебудовні роки, перший секретар райкому КПУ Хотинського району К. Лучков говорив, що потік скарг громадян не тільки не припиняється, а й наростає. За десять місяців до партійних органів надійшло 1 224 звернення мешканців регіону, що на 27 більше, ніж за відповідний період минулого року. «Лева частка» з них стосувалася низького соціального стану трудівників району. Це й не дивно. Адже ліміт капіталовкладень у житлове будівництво виконано на 83%. Із 64 об'єктів сільського будівництва в експлуатацію здано 18, жодного з оцінкою «відмінно». Лише у Хотині на квартирному обліку перебувало 260 сімей, а плани житлового будівництва за два роки не виконано²⁰.

Голова районного комітету професійних спілок К. Нантоя, виступаючи 10 вересня зазначеного року на пленумі райкому, відзначав, що рівень виконання соціалістичних зобов'язань у колгоспах району значно знизився. У колгоспах імені Леніна, «Радянський прикордонник», «Радянська армія» він становив 37%, а в господарствах «Дружба народів» і «Росія» – 26%. Доповнив згаданого виступаючого його співдоповідач – завідувач сільськогосподарським відділом райкому Г. Данчук. Він сказав, що в районі немає господарства, яке б на 100% виконало усі виробничі показники. Проте минулого року таких підприємств було 3²¹.

Попередні підсумки року підвела XXI партконференція Глибоцького району, що відбулася 18 жовтня 1988 р. Н. Семотюк – очільник місцевих комуністів стверджував, що перебудови сільської мережі освітніх та медичних закладів не відбулося. Сільськогосподарські підприємства на третину скоротили розбудову соціальної інфраструктури села. Адже державні постачання цементу склали 30%, шиферу – 32%, лісоматеріалів – 30%²².

Наростання негативних тенденцій, спричинене несумісними із плановою економікою ринковими запровадженнями, інколи проступало на сторінках компартійної преси. Серед схвальних рапортів щодо переможної ходи перебудови у дозованій кількості знаходили місце публікації, між рядками яких читалося реальне соціально-економічне становище мешканців Буковини. Періодичний орган Путильського РК КПУ «Радянські Карпати» помістив інтерв'ю кореспондента газети С. Сопетика із бригадиром будівельників колгоспу «Прогрес» Ю. Скрипчуком. Темою його розповіді стало відчутне погіршення постачання будматеріалами. «Значить, пробуксовує перебудова, – говорив він, – ми сподіваємося, що на XIX Всесоюзній партконференції буде дано принципову оцінку її гальмівній силі»²³. «Проблеми ще є» – так назвав публікацію завідувач відділом пропаганди і агітації Путильського райкому КПУ В. Вольський. За його словами, перехід підприємств району на самофінансування і госпрозрахунок виявився

складнішим, ніж очікувалося. Трудівники не мають чіткої уяви про суть новацій, а система економічного всеобучу не може їх зрозуміло пояснити²⁴. «Радянське село» – речник комуністів Сторожинецького району опублікував дані щодо роботи тваринницької галузі АПК за 11 місяців 1988 р. Серед 21 колгоспу району лише половина виконала завдання з виробництва м'яса і молока²⁵. Це становище пояснили працівники колгоспу імені Дзержинського: голова – М. Флеківчук, завфермою – Г. Ковцун, слюсар – В. Савчук. «У нас ще існують обмеження у заробітках, так звані «потолки». Гласність в оплаті праці відсутня взагалі», – наскрізна думка їх висловлювань²⁶.

Орган парткому ВО «Чернівецьбуд», газета «Будівельник» оприлюднила передовицю «В нових умовах». Присвячена двохліттю утворення ради трудового колективу, вона розставила акценти щодо наслідків застосування ринкових реформ на державних підприємствах СРСР. «Якщо бути відвертим, – говорив машиніст В. Візнюк, – самофінансування не зіграло визначальної ролі у боротьбі за виконання плану. Та й госпрозрахунок не вніс якихось особливих позитивних змін»²⁷. Наведену думку розгорнув на сторінках газети Машинобудівного заводу імені Ф. Дзержинського «Машинобудівника» директор підприємства В. Фотокакіс. Із трибуни ХІХ партконференції чільник заводу сказав: «Перебудові потрібна гарантія у незворотності її процесів. Необхідне скорочення управлінського апарату і партійного в тому числі. А головне – більше можливостей для самостійності»²⁸.

Таким чином, вже на початках застосування перебудовних нововведень у вигляді прищеплення екстенсивній економіці СРСР елементів ринкового господарства, процес реформування зазнавав гальмування. Ініційовані «Законом про державне підприємство» госпрозрахунок та самофінансування були несумісними складниками того способу виробництва, у якому його виробництва мали суспільний характер. Відтак, на заводах та фабриках Буковини ставали помітними ознаки спаду темпів розвитку, що було наслідком порушення загального балансу внутрішньо та зовнішньо галузевих компонентів. Розпочинається стрімке погіршення матеріального становища мешканців краю, а відтак зростання незадоволення економічною політикою правлячої партії. Широко розрекламовані КПРС новації не могли подолати комплексу проблем, закладених у природі комуністичного способу виробництва.

¹ Українська Радянська Соціалістична республіка. Енциклопедичний довідник. – Київ, 1986. – С. 464.

² Державний комітет Української РСР по статистиці. Соціально-економічний та культурний розвиток західних областей Української РСР за роки Радянської влади. – Київ, 1989. – С. 13.

³ Міністерство статистики України. Івано-Франківське обласне управління статистики. Чисельність і склад

Івано-Франківщини та областей України за національністю. Івано-Франківськ, 1991. – С. 14.

⁴ Держкомстат УРСР. Івано-Франківське обласне управління статистики. Міський відділ статистики. Місто Івано-Франківськ серед обласних центрів України. Івано-Франківськ, 1991. – С. 3 – 80.

⁵ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 21.

⁶ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 3 – 4.

⁷ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 3 – 8.

⁸ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 19 – 20.

⁹ Державний комітет Української РСР по статистиці. Соціально-економічний та культурний розвиток західних областей Української РСР за роки Радянської влади. – Київ, 1989. – С. 92.

¹⁰ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 9 – 15.

¹¹ Госкомстат УССР. Черновицкое областное управление статистики. Итоги выполнения государственного плана экономического и социального развития Черновицкой области за три года двенадцатой пятилетки. – Черновцы, 1989. – С. 21 – 29.

¹² Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-19 (Управление статистики Черновицкой области). – Оп. 19. – Спр. 208. – Арк. 6 – 7.

¹³ ДАЧО. – Ф. Р-19. – Оп. 19. – Спр. 208. – Арк. 113 – 115.

¹⁴ ДАЧО. – Ф. Р-19. – Оп. 19. – Спр. 207. – Арк. 13 – 14.

¹⁵ ДАЧО. – Ф-1. (Черновицкий областной комитет Компартии Украины). – Оп. 60. – Спр. 11. – Арк. 10.

¹⁶ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 60. – Спр. 25. – Арк. 1 – 4.

¹⁷ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 60. – Спр. 14. – Арк. 14 – 18.

¹⁸ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 60. – Спр. 14. – Арк. 33 – 34.

¹⁹ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 60. – Спр. 14. – Арк. 82 – 87.

²⁰ ДАЧО. – Ф. 6. (Хотинський районний комітет Компартії України). – Оп. 29. – Спр. 1. – Арк. 19 – 30.

²¹ ДАЧО. – Ф-10. (Новоселицкий районный комитет Компартии Украины). – Оп. 29. – Спр. 2. – Арк. 7 – 20.

²² ДАЧО. – Ф-11. (Глыбокский районный комитет Компартии Украины). – Оп. 29. – Спр. 1. – Арк. 28 – 33.

²³ Сопетик С. Що хвилює колгоспних будівельників? // Радянські Карпати. – 1988. – 11 червня.

²⁴ Вольський В. Дійовий важіль перебудови // Радянські Карпати. – 1988. – 23 березня.

²⁵ Радянське село. – 1988. – 17 грудня.

²⁶ Левіна Л. Хоч гласність – незавжди приємно // Радянське село. – 1988. – 19 жовтня.

²⁷ Візнюк В. В нових умовах // Будівельник. – 1988. – 1 грудня.

²⁸ Розтоцька М. «Підтримувати перебудову не словами» // Машинобудівник. – 1988. – 29 червня.

Эмилия КОСТИШИН
(Львов)

**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПОЛОЖЕНИЕ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ
НАКАНУНЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕФОРМЫ
В СССР 1988 года**

В научной статье на фоне перестроечных нововведений прослеживается нисходящая динамика производственного потенциала Черновицкой области как одного из сегментов нарастания социально-экономического кризиса в СССР и одной из причин внедрения политической реформы в стране, провозглашенной в стране на XIX Всесоюзной партийной конференции 1988 года.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, производство, главные отрасли, падение, реформы, коммунистический режим.

Emilia KOSTYSHYN
(Lviv)

**SOCIAL AND ECONOMIC SITUATION
OF CHERNIVTSI REGION BEFORE
THE POLITICAL REFORM IN THE SOVIET
UNION IN 1988**

The scientific exploration on the background of reconstructive innovations traces the downward trend of Chernivtsi region's productive potential as one of the segments of the social and economic crisis increase in the Soviet Union and a key factor in the implementation of political reforms in the country, declared at the XIX Communist Party Conference in 1988.

Key words: social and economic development, manufacture, key industries, recession, reforms, communist regime.

УДК 94(477)

Світлана ГЕРЕГОВА
(Чернівці)

**ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ
(НА МАТЕРІАЛАХ м. ЧЕРНІВЦІВ)**

У статті розглядається питання дослідження мультикультурної спадщини міста Чернівців у контексті розвитку процесу світової глобалізації. Акцентується увага на понятті «мультикультуралізм» та можливості його застосування у даному випадку. Репрезентовано погляд молодого покоління сучасних Чернівців на проблему збереження мультикультурної спадщини міста, що є результатом опитування студентів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, яке проводилось на основі їх знань щодо історії та культурної спадщини міста Чернівців.

Ключові слова: культура, національна культура, глобалізація, мультикультуралізм, мультикультурна спадщина, Чернівці, Резиденція митрополитів Буковини і Далмації, опитування, респонденти.

Сучасне суспільство має чимало визначень, проте останнім часом дослідники нерідко вживають назву «мультикультурне глобалізоване». Поширення глобалізаційних тенденцій та новітніх інформаційних технологій у сучасному світі має об'єктивний, універсальний характер і спонукає всі національні культури активно пристосовуватися до цих процесів. Важливим є діалог культур, їх взаємовплив, взаємопроникнення та провідні тенденції сучасної соціально-культурної динаміки в умовах мультикультурного глобалізованого суспільства.

Історичний розвиток суспільства включає два різних моменти: з одного боку, безперервні кількісні зміни і якісні перетворення речей і процесів, безперервне виникнення нового і знищення старого; з другого – безперервні зміни одночасно утримують в собі повторення певних явищ і якостей (момент усталеності і відносного спокою). Без такого повторення історичний процес перетворився б на механічне нагромадження подій і явищ, сукупність випадковостей, що не мають внутрішньої єдності і закономірного зв'язку.

На жаль, українська культура нині зазнає значних змін, у чому не останню роль відіграє процес світової глобалізації, якій властиві нові інтеграційні процеси, пов'язані з об'єднанням людства в єдине «мегаспівтовариство». А це спричиняє «певну універсалізацію людського буття, сутність якої полягає в тому, що культурні цінності, створені людиною, поступово стандартизуються та уніфікуються»¹. Проте, враховуючи, що глобалізація має як позитивні тенденції, що ведуть до взаємодії обміну різних культур, забезпечуючи більш глибоке та цікаве культурне спілкування, культурний обмін, культурне поєднання, так і негативні, що можуть привести до уніфікації, до примітивності смаків й уподобань, конформізму тощо, сьогодні надзвичайно важливим є навчитись прогнозувати можливі наслідки глобалізаційних процесів в Україні.

Оскільки ці процеси вже стали загальноновизнаним фактом, збереження культурних традицій, національного менталітету та національно-культурної цілісності стали першочерговими завдання у справі консолідації суспільства та його національно-культурної самобутності. Важливо виробити необхідні кроки для збереження національної ідентичності, щоб не допустити нищення української нації з її власною системою цінностей і пріоритетів, з власною мовою, міфологією, свідомістю і символізмом, яка складалась тисячоліттями, і яка зуміла «вистояти» у найнесприятливіших умовах для її розвитку.

Тема нашої наукової розвідки є надзвичайно актуальною, адже розмірковуючи над формуванням власної ідентичності у розвитку культури, ми